ANTONYMIC TERMS IN BIBLICAL DISCOURSE

Raluca Felicia Toma, Assoc. Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: The present paper is an analysis of the biblical discourse, organized according to the semantic criterion of antonymy, to the relation of contrariety, contradiction and complementarities between the key terms.

Keywords: Discourse, biblical proverb, semantics, logic and antonymy.

În mecanismele de funcţionare a variantelor proverbelor biblice se remarcă implicaţii sintactice la nivelul propoziţiilor şi frazelor, chiar dacă, în principiu, procedeul se bazează pe substituiri sau schimbări de topică a unor simple cuvinte sau expresii. Autorii acestor variante includ în categoria variantelor cu caracter *antinomic* (deci, semantic) aşa-numitele „treceri de la un tipar expresiv la altul". Întâmplător, în exemplul prin care se ilustrează procedeul respectiv există o pereche de antonime, în jurul cărora se organizează enunţul:

Alergi mult, mănânci puţin

vs.

Cine aleargă mult, mănâncă puţin.

Dar procedeul nu constă în „transfer de expresii" decât în mică măsură şi cu atât mai puţin ar putea fi vorba despre schimbări semantice. Este vorba aici, în mod evident, despre schimbarea tipului de conexiune la nivelul unei fraze „clasice" (P+S). În prima variantă, cei doi membri ai frazei se organizează prin parataxă, iar în cea de a doua – printr-un conector, *cine*, care îndeplineşte şi rolul de subiect în subordonata subiectivă de tip B. Deosebirea de articulare a membrilor frazei produce şi schimbări de statut sintactic, mai precis, de interpretare a încadrării într-un anumit tip de subordonată sau coordonată. Fraza formată prin coordonare poate fi interpretată ca o succesiune de două propoziţii principale aflate în raport de coordonare (adversativă, copulativă), dar şi ca o subordonată condiţională de tip popular, urmată de regenta ei (vezi tipul *Dai, (nu)ai*), în timp ce varianta a doua este în mod clar o structură de tip Sb+P. În ambele cazuri, mesajul este acelaşi; prin urmare, prezenţa/absenţa conectorului nu implică diferenţe de conţinut (mentalitate etc.), decât la nivelul nuanţelor (condiţională etc.).

Ne vom opri asupra structurilor organizate după criteriul semantic al antonimiei, respectiv, după relaţia logică de contrarietate, contradicţie şi complementaritate dintre termenii-cheie. Autorii tratatului de folclor pe care i-am urmat în stabilirea acestei clasificări, M. Pop şi P. Ruxăndoiu, consideră că, în acest din urmă caz, ar fi vorba despre încă o defalcare a variantelor: „unele… au caracter antonimic… Altele sunt antagonice" (*Op. cit.*, p. 245). De fapt, antonimia reprezintă condiţia organizării semantice a termenilor-cheie dintr-un context antagonic, fiind vorba despre o singură formă de organizare a discursului, nu despre două variante diferite. Antonimia stă la baza unui şir întreg de figuri stilistice şi de organizare a structurilor largi sintactico-stilistice, de la simplul asindeton (*zi şi noapte*) până la perioadele retorice din proza

BDD-A22334 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-09 00:00:24 UTC)

savantă sau, şi mai departe, până la compoziţiile ample, bazate pe opoziţia a două lumi (ca *Om bogat, om sărac*; *Război şi pace* etc.)[1]

De altfel, exemplele date de către autorii citaţi aici nu ilustrează propriu-zis opoziţiile antonimice. Într-un proverb precum *Câinele care latră nu muşcă*, nu este vorba despre relaţii antonimice, ci despre substituiri de topică, cu consecinţe în schimbarea poziţiei negaţiei, respectiv a valorii I a focusului verbal, schimbare care nu implică mari deturnări de perspective, interpretabile la nivelul mentalităţilor, naturii limbii ş.a.m.d. În schimb, exemplul dat pentru variantele antagonice conţine antonime, căci nu este posibilă organizarea unui enunţ antagonic fără existenţa unei perechi de termeni opuşi după mecanismele contrarietăţii sau contradicţiei analizate prin logica formală[2]. Exemplul proverbial utilizat drept argument în lucrarea citată sună astfel:

Mai bine un car de minte decât un dram de noroc
vs.
Mai bine un dram de minte decât un car de noroc.

Trecem peste faptul că avem de-a face tot cu o inversare de topică, şi nu de termeni, căci substantivul nu se schimbă prin înlocuirea unui cuvânt cu altul, ci prin schimbarea poziţiei în enunţ. Este adevărat că, prin această schimbare de topică se produce inversarea funcţiilor sintactice ale celor patru termeni esenţiali ai enunţului (*drum/car, minte/noroc*), cu consecinţe importante în schimbarea de perspectivă *logică*, de mentalitate, în ultimă instanţă. Autorii vorbesc, în termeni oarecum pragmatici, despre „intenţia" locutorului şi despre „adaptarea la context" (posibilă, dar nu reală, căci exemplul este scos din context). Se omite, însă, faptul că, indiferent de poziţia cuvintelor în frază, judecata de valoare se bazează pe o dublă opoziţie: a) una de gradul I, gajul reuşitei în viaţă – *minte* vs. *noroc*. Aici este vorba, într-adevăr, despre mentalităţi diferite, dar cei doi termeni nu constituie elemente ale aceleiaşi supraordonate logice, ca în geneze, prin ei înşişi o opoziţie logică şi psihologică suficient de bine marcată.

Este nevoie de o determinare atributivă, care să impună ceea ce am putea numi b) o opoziţie de gradul doi. Realizate printr-o pereche subordonată logic şi sintactic, căci reprezintă doar atribute, adică o parte de propoziţie „secundară", după gramaticile descriptive clasice, aceasta este cea care întreţine, de fapt, tensiunea întregului enunţ. Din punctul de vedere al modelelor de structurare semantică, avem de-a face aici cu două antonime aproximative (contextuale), căci *dram* şi *car* nu semnifică baze simetrice ale unei opoziţii pe scară logică de la Ø la – şi + decât prin valoarea lor metaforică *dram=puţin*, *cer=mult*. Aşadar, proverbele bazate pe relaţii antagonice nu pot fi „variante" ale celor bazate pe substituiri antonimice, ci concretizări ale acestora la nivel sintagmic.

Insistam asupra celor două tipuri de organizare semantică a proverbelor, *sinonimia* şi *antonimia*, căci ele au fost remarcate de către toţi marii cercetători ai proverbelor şi analizate ca atare.

Chiar şi în analiza pildelor biblice, experţii definesc conţinutul *Cărţii Proverbelor* pornind de la acest criteriu formal:

[1] P. Gh. Bârlea, *Valoarea stilistică a antonimelor…*, în: 1999, p. 211-243.
[2] La baza tuturor analizelor privind noţiunile incomparabile din logică stau studiile lui Platon (ideea opoziţiei simetrice univoce din *Protagoras*, 332 – *frumos/urât*, *bine/rău*) şi, mai ales, ale lui Aristotel, cu celebra imagine a careului logic, cf. *Topica*, 9, 1-40 şi *Organon (Categoriile)*, 10.

BDD-A22334 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-09 00:00:24 UTC)

„*Clasicul **măşăl** foloseşte din plin paralelismul, uneori sinonimia, şi sintetic, dar cel mai adesea antitetic, într-un distih bine marcat, formulând o sentinţă, o maximă, un adagiu sau un dicton*” [3].

Şi din docta *Introducere* a lui d'Hamonville la volumul *Les Proverbes* se vorbeşte frecvent despre „structura binară” a proverbelor, cu dezvoltările sinonimice sau antonimice care generează specii diferite de texte paremiologice[4].

Oricare cercetător remarcă această structură, căci ea guvernează, ca un corolar al universaliilor lingvistice, organizarea enunţurilor concentrate care transmit mesaje cu grad maxim de generalitate[5]. Demersul ne ajută să constatăm cât este de diversificată gama acestor subtipuri de organizări locigo-sintactice, ele ţinând nu numai de desfăşurarea analitică a enunţurilor paremiologice, ci şi de cele sintetice, considerate specifice relaţiei sinonimice.

References

Biblia sau Sfânta Scriptură, (BA), 2001, Ediţia jubiliară a Sfântului Sinod. Tipărită cu binecuvântarea şi prefaţa Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R. Versiunea diortosită după *Septuaginta*, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit de numeroase alte osteneli, Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 1999, *Contraria Latina – Contraria Romanica. Sistemul antonimelor în limba latină şi reflexele sale în limbile romanice*, Bucureşti: All.

POP, Mihai; RUXĂNDOIU, Pavel, 1988, *Folclor literar românesc*, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

[3] DEB, s.v. *Proverbe, Cartea*.
[4] M. D'Hamonville, *loc. cit.*, p. 27-38 *et aliis locis.*
[5] Cf. C. K. Ogden, 1934, *Opposition. A linguistic and psychological analysis*, London: Paul Kegan; W. Webster (red.), 1955, *A Dictionary of Discriminated Synonims with Antonyms and Analogus and Contrasted Words*, Springfield; Edward Sapir, 1951, *Grading. A Study in Semantics*, în: *Selected Writings*, Berkelay – Los Angeles: University of California Press.

BDD-A22334 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-09 00:00:24 UTC)